

BOBULE KOLEM NÁS

Období zrání plodů přináší potěšení z krásy a rozmanitosti, ale také starost, pokud krásnou bobuli omylem či ze zvědavosti požije dítě. První starostí lékaře, který rozhoduje o nutnosti a urgentnosti zásahu, je určení rostliny. Z praxe známe, že rodina nebo doprovod nám obvykle poskytuje jen kusé informace a neví často nejen název rostliny, ale ani ji nepřinesou k identifikaci s sebou. Pokud se tyto informace zkombinují s laickými botanickými znalostmi lékaře, může dojít k značným problémům. Velmi nám v těchto případech pomáhá, můžeme-li ukázat rodičům alespoň obrázek či fotografii plodu, listu nebo celé rostliny.

Na toulkách přírodou, v zahradách a v parcích jsem pořídil několik fotografií, které bych Vám nyní chtěl postupně nabídnout s jediným účelem – usnadnit rozpoznání rostliny a rychlé stanovení její jedovatosti. Po domluvě s redakcí časopisu *Pediatric pro praxi* je fotoseriál připraven tak, aby bylo možné jednotlivé díly skládat do složky, kterou můžete v ordinacích a na pohotovosti nabídnout k nahlédnutí rodičům k snadnější identifikaci inkriminované rostliny. Rostliny nejsou řazeny systematicky. Kritéria jedovatosti jsou záměrně uvedena obecně. Další informace lze nalézt v literatuře nebo zjistit v toxikologickém informačním centru.

V zahradách a parcích jsou stále častěji vysazovány nám neznámé okrasné rostliny a jejich kultivary, s jejichž určením mohou být značné problémy. Máte-li v okolí rostlinu s bobulemi, kterou byste rádi identifikovali, zašlete prosím kvalitní fotografie – nejlépe celou rostlinu a detail listu a plodu, na mou adresu. Všechny došlé obrázky bychom rádi na konci seriálu uveřejnili. Seznam použité literatury a zdroje budou uvedeny v posledním díle.

Antonín Gabera

Bobkovišeň lékařská | *Prunus laurocerasus*

Popis rostliny

Keř, vždy zelený. Listy kožovité, vejčité kopinaté s krátkým řapíkem. Jsou dlouhé až 15 cm, celokrajné, lícní strana čepele je tmavozelená, lesklá, rubová světlejší, nelesklá. Květy malé, bílé v bohatých hroznech. Kvete v dubnu a květnu. Plody jsou peckovice, tmavě purpurové až černé, velikost do 1 cm v průměru. Dozrávají v srpnu až říjnu. Keř je pěstován v několika kultivarech v zahradách a parcích. Kultivary se mohou lišit od základního popisu.

Jedovatost rostliny

Všechny části rostliny jsou jedovaté, zejména semena a listy. Obsahuje glykosidy kyseliny kyanovodíkové prunasin a amygdalin v listech a semenech, ne v dužině.

Mahónie cesmínolistá | *Mahonia aquifolium*

Popis rostliny

Keř, nízký, beztrnný, vždy zelený. Listy jsou tuhé až kožovité, lichozpeřené, ostnitě zubaté. Květy jsou žluté, v laťovitě sestavených hroznech. Kvete v květnu až červnu. Plody jsou kulovité modré ojnělé bobule. Je pěstována v parcích a zahradách, občas je ptáky roznesená do volné přírody.

Jedovatost rostliny

V celé rostlině jsou protoberberinové (berberin, iatrorhizin, palmatin), benzyloisochinolinové (oxyakanthin, berbamin) a aporfinové (magnoflorin) alkaloidy. Nejvyšší obsah alkaloidů je v plodech.

Lilek černý | *Solanum nigrum***Jedovatost rostliny**

Jedovatá je celá rostlina, bobule jsou toxičtější v nezralém stavu. Jedovatost rostliny je stále diskutována, podle některých autorů jsou černé zralé plody nejedovaté. Obsah solaninů (steroidních glykoalkaloidů – solanin, solasodin, solamargin) klesá v rostlině v následujícím pořadí: nezralé plody – listy – lodyha – zralé plody.

Popis rostliny

Bylina, až 70 cm vysoká, přímé, hranaté, větvičky se chlupaté lodyhy. Listy tmavě zelené, kopinaté až široce vejčité, celokrajné, někdy výrazně laločnaté až zubovité. Na bázi se klínovitě zužují v řapík. Nevelké květy se sdružují ve vrcholcích, bílá pěticípá koruna, z ní vyčnívají tyčinky se zlatožlutými prašníky. Kvete od června do října. Plody jsou černé bobule dozrávající v září až říjnu a mají 7–8 mm v průměru. Roste v zahradách, kompostech, skládkách a parcích.

Ptačí zob obecný | *Ligustrum vulgare***Jedovatost rostliny**

Jedovaté jsou bobule, listy, kůra. Obsahují sekoiridoidy (ligustrosid), lignanové glykosidy a saponiny.

Popis rostliny

Keř, opadavý nebo poloopadavý, vysoký až 5 m, má přímé lysé zelenohnědé větve. Listy jsou vstřícné, kopinaté s krátkým řapíkem. Zelené listy vydrží do zimy, někdy až do jara v načervenalé barvě. Kvete v červnu až v červenci v podobě bílé laty na koncích větví a nepříjemně voní. Plody jsou černé bobule, velikosti 6–8 mm, dozrávají od září do října, ale vydrží na keři až do jara.

Vyskytuje se v zahradách a v parcích, kde je vysazován do živých plotů, volně roste na slunných stráních, na mezích a v lesních lemech v oblasti nížin až pahorkatin.

Rulík zlomocný | *Atropa bella-donna***Popis rostliny**

Bylina, až 2 m vysoká, sestávající se z přímé tupě hranaté lodyhy, vidličnatě větvené. Listy jsou střídavé, tvar vejčitý až eliptický, zašpičatělé, celokrajné s krátkým řapíkem, dlouhé do 15 cm. Jednotlivé květy jsou stopkaté, mají pěticípý zelený kalich, koruna je hněděfialová, pěticípá zvonkovitě trubkovitá, 2–3 cm dlouhá. Kvete od června do srpna. Plodem je kulatá bobule, 14–18 mm v průměru, zpočátku tmavě zelená, později lesklá, černá. Zraje v srpnu až září. Roste na pasekách, v listnatých a smíšených lesích, lesních lemech.

Jedovatost rostliny

Všechny části rostliny jsou prudce jedovaté, nejvíce kořen. Obsahuje tropanové alkaloidy (hyoscyamin, atropin, skopolamin, apoatropin a belladonin, v kořenech i kuskohydrin). V menším množství obsahuje těkavé báze pyridin a N-methylpyrolin.

Samorostlík klasnatý | *Actaea spicata***Popis rostliny**

Bylina, vytrvalá, 30–70 cm vysoká, nepříjemně páchnoucí. Lodyha přímá. Listy jsou střídavé, dlouze řapíkaté, trojčetné, 2–3× zpeřené, čepel v obrysu trojúhelníkovitá, lístky vejčité, zašpičatělé, nepravidelně zubaté. Květy jsou malé, v dlouze stopkatém hrozně. Kališní lístky vejčité, žlutavě bílé, na vrcholu někdy nafialovělé, korunní lístky rozestálé, čárkovité, bílé. Plody jsou vejcovité až elipsoidní, lesklé černé bobule. Roste ve stinných lesích, roklích, u potoků, na stráních a pasekách.

Jedovatost rostliny

Jedovaté jsou oddenky, nať a plody. Obsahují alkaloid magnoflorin, celá rostlina obsahuje kyselinu transaknitovou.

Svída krvavá | *Cornus sanguinea***Jedovatost rostliny**

Černé plody jsou nejedlé, nejvýš slabě jedovaté. Listy mohou vyvolat iritaci kůže u citlivých lidí.

Popis rostliny

Keř nebo menší strom, opadavý, až 4 m vysoký. Borka je rozdělena na malá políčka, nepříjemně páchnoucí, mladé větvičky jsou zelené, později leskle tmavočervené až červenohnědé, chlupaté. Listy vstřícné, krátce řapíkaté, eliptické až vejčité, na bázi zaokrouhlené až klínovité, na vrcholu zašpičatělé nebo hrodité, se 3 až 5 páry výrazných postranních žilek, na spodní straně chlupaté, na podzim červené („krvavé“), řapík žlábkový. Květy jsou uspořádány v okolících na koncích větví, čtyřčetné, bílé, korunní lístky podlouhle kopinaté, na spodní straně chlupaté. Kvete v květnu a červnu. Plodem jsou modročerné až černé a bělavě tečkované peckovice o průměru 6 až 8 mm, nechutně hořké. Vyskytuje se na křovinatých stráních, mezích a listnatých lesích.

Vraní oko čtyřlíst | *Paris quadrifolia***Jedovatost rostliny**

Jedovatá je celá rostlina, zejména oddenek obsahující steroidní saponiny (paristifnin a paridin) a chelidonovou kyselinu.

Popis rostliny

Bylina, vysoká 10–40 cm, má dlouhý plazivý šupinatý oddenek a jednoduchou lodyhu se 4 široce eliptickými listy v přeslenu. Dominuje jí jeden koncový čtyřčetný květ s rozlišenými obaly, vnější zelený a vnitřní žlutavý. Kvete v dubnu až červnu. Plodem je kulatá modročerná bobule, doba zrání připadá na červenec až září. Místem výskytu jsou vlhčí listnaté lesy, lužní a suťové lesy, roztroušeně roste v nížinách a na horách.

Určení stupně jedovatosti

rostliny velmi silně jedovaté

rostliny silně jedovaté

rostliny jedovaté

rostliny málo jedovaté nebo nejedlé

rostliny jedlé

Připravil:

MUDr. Antonín Gabera

Dětská klinika IPVZ, Masarykova nemocnice

Ústí nad Labem

e-mail: antonin.gabera@mnul.cz